

PORTADA

Viatge a les arrels alcoianes d'Ovidi

El 10 de març vinent es compliran els 20 anys del traspàs d'Ovidi Montllor, el referencial artista nascut a Alcoi el 1942. Cantant, actor, poeta i rapsode irrepetible, la seua obra té fortíssimes arrels en la seua ciutat natal. Ovidi explicava Alcoi a través de les seues cançons. Però Alcoi també explica Ovidi, el seu tarannà humil i treballador, la seua consciència de classe, el seu posicionament polític, les seues inquietuds estètiques. La pionera industrialització de la ciutat, un proletariat combatiu, les fortes diferències de classe, un sentiment nacional i un pes de la cultura molt superior als d'unes altres ciutats semblants del País Valencià són trets sense els quals no s'explica Ovidi Montllor i tot el que representa.

Molts dels alcoians entrevistats per al reportatge tenen la prevenció d'alertar el periodista sobre el xovinisme alcoià, representat pel cèlebre eix imaginari "Alcoi-No-va York-París" que ens recorda Antoni Miró, l'artista, amic i marmessor d'Ovidi. Lleugereres a banda, la capital de l'Alcoià és una ciutat amb una història farcida de peculiaritats, no sols en el context del País Valencià, sinó fins i tot en el conjunt de l'Estat. Indústries com la de metal·lúrgica, la del paper i cartó o el sector tèxtil són fins i tot prèvies a l'esclat de la gran transformació d'Alcoi, de ciutat agrícola a industrial, als segles XVIII i XIX. Quan aquesta revolució es materialitza, pràcticament al mateix temps que els primers pols industrials de la Gran Bretanya, Alcoi esdevé un focus industrial important i un pol d'atracció per a milers de persones de la comarca de l'Alcoià i de les comarques veïnes.

El 1877, aquell poble d'orografia complicada, però amb barrancs i rius que proveeixen d'aigua i afavoreixen la creació de les factories, arriba als 30.000 habitants. La primera revolució

demogràfica, però, es produeix la centúria anterior, quan, entre els anys 1724 i 1794, la població es triplica, de 4.832 habitants a 14.626.

La del segle XIX, i també la de la primera meitat del segle XX, és una indústria potent en el context de l'Estat, però se sosté sobre l'esquena de la classe treballadora, sobre el treball infantil, sobre salaris de misèria, sobre aberrants jornades laborals, sobre el sofriment i les mancances materials. Comptat i debatut, hi ha uns beneficis fruit de la sobreexplotació de la mà d'obra. Vides, dels obrers, plenes d'esforços, sacrificis i molt poques recompenses. Existències com la dels pares de l'Ovidi, Josep Montllor i Isabel Mengual, fills de llauradors que deixen l'agricultura i arriben a Alcoi per guanyar-se el pa en la indústria. El pare, amb només 8 anys, va entrar a la fàbrica com a teixidor. La mare, amb 9, començà a treballar en una indústria paperera. Ella mai no anà a escola. Ell aprenia "lletra" els diumenges, d'un mestre que pujava al barri. Es casaren l'any 1940, dos anys abans de nàixer Ovidi. I no deixaren mai de treballar per tirar avant la família. Persones fortes, rectes, amb consciència de

classe, que transmeteren aquest orgull als seus fills. La mentalitat d'Ovidi, la seua obra, la seua manera de conduir-se en la vida, no es pot entendre sense tenir en compte això. “La gent d'Alcoi era molt humil. I la indústria es va desenrotllar sobre la base del sofriment de la gent. Teníem una classe obrera molt castigada”, explica l'historiador i diputat autonòmic per Esquerra Unida Lluís Torró, que ens ajuda a dibuixar el context històric.

Aquesta consciència, tanmateix, no era individual, un tret privatiu de la família Montllor-Mengual, sinó un patrimoni col·lectiu construït sobre dècades de privacions i de diferències respecte a la burgesia alcoiana, amb esclats de violència com el de la Revolució del Petrolí, entre 1873 i 1876, escenari d'una vaga general amb les reivindicacions salarials com a rerefons. En un succés no acabat d'aclarir, una de les manifestacions acaba sent sufocada a trets i, com a represàlia, els amotinats mataren de manera molt violenta l'alcalde Agustí Albors. Arrossegat i apunyalat, l'alcalde, que curiosament era d'ideologia republicana, es guanyà el malnom pòstum de Pelletes. L'exèrcit sufocà la rebel·lió i la revolta acabà amb fortes represàlies i cap millora substancial de les condicions de treball. Aquell episodi deixà una dita alcoiana que s'aplica a qui va per mal camí: “Acabaràs com Pelletes”.

L'escriptora alcoiana Isabel-Clara Simó arreplega aquest fragment d'història en una de les seues millors novel·les, *Júlia* (1983), un llibre instigat per Joan Fuster, que reptà els escriptors alcoians a escriure una novel·la ambientada en la Revolució del Petrolí. Simó, l'encarregada de materialitzar aquesta idea, barreja els fets històrics amb una trama novel·lesca sobre la diferència de classes: el trasbals a Alcoi pel casament de Júlia, una obrera, amb l'amo de la fàbrica. A la novel·la s'inclou una curiosa repercussió internacional dels fets, la crítica que un dels grans teòrics del socialisme, Friedrich Engels, fa a la manera com s'havia conduït la revolta. “La pitjor manera de fer una revolució”, digué el filòsof alemany. “Engels no va estar a Alcoi el 73”, replica un dels personatges de Júlia.

Alcoi, altrament, visqué la seua particular versió de la Setmana Tràgica, de nou amb la intervenció dels militars per sufocar els aldarulls. Brou de cultiu, la

En el sentit de les agulles del rellotge, Ovidi durant la seua etapa als salesians (a la segona filera, el quart per la dreta), amb el seu grup de teatre, amb el seu posat més exhibicionista,

lluita de classes, perquè Alcoi esdevingués fins a la Guerra Civil un important focus anarquista, amb la Confederació Nacional del Treball (CNT) com a organització dominant. Fins al punt que, a l'esclat de l'alçament del general Franco contra el Govern de la República, tota la indústria alcoiana serà col·lectivitzada. “En general, el pes a Alcoi de la CNT té a veure amb una tradició molt radical de la classe treballadora, però també de la burgesia, que al segle XIX era molt esquerrana, molt republicana”, apunta Torró. “Durant la guerra, arribaren a tombar totes les esglésies. I amb les pedres d'una es va construir la piscina municipal”, continua el diputat. “Els anarquistes van fer una repressió molt forta derivada

d'una violència de classe que existia des de molt de temps enrere”, rebla.

Una violència d'exploatació i salaris de misèria, de fam i privacions. Uns contrastos de classe molt cridaners i visibles. Fins i tot avui, al centre històric d'Alcoi es pot comprovar com conviuen a tan sols uns metres de distància les opulentes cases de la burgesia, els palaus i edificis d'arquitectura modernista, amb els modestíssims habitatges de la classe obrera. “Fins als anys 30, la construcció a Alcoi no salta del centre urbà. Vivia molta gent en un espai molt reduït. A diferència d'uns altres centres històrics, la construcció es va fer cap a dalt. I als edificis vivien moltes persones en habitacions molt menudes. La gent es

amb els seus pares i amb Hèctor, el segon dels tres germans, una de les seues primeres actuacions musicals i, finalment, en escena, en plena actuació teatral a Alcoi.

casava i llogava una habitació. I quan la família creixia, llogaven més peces. Els obrers vivien atapeïts, molt en precari, mentre que la burgesia gaudia d'unes condicions de vida espectaculars”.

Torró lamenta que alguns d'aquells habitatges no s'hagen habitat i obert al públic, per fer més entenedores les denigrants condicions de vida dels obrers, però el contrast és fàcilment perceptible fent un tomb pels indrets més degradats del centre de la ciutat i, a continuació, fent una visita al Círculo Industrial Alcoy, fundat el 1868 i que és un dels símbols immobles de la burgesia alcoiana i la puixança que va arribar a tenir. Edifici especular del modernisme català, la luxosa decoració del Círculo, el

seu club social, l'espaiós saló on, fins no fa massa, es feien les presentacions en societat de les senyorettes de classe alta, o la bonica i senyorial biblioteca donen una idea, aclareix Torró, de l'estil i el nivell de vida d'aquella burgesia industrialitzada, ben diferent de la burgesia agrària que sovintaja a la resta del país. Dos models de vida, patrons i obrers, que conviuen en el mateix espai, colze a colze, en uns quants metres. Un contrast esfereïdor i molt visible.

Antoni Miró, amic i marmessor de l'Ovidi, amb qui parlem en el Mas Sopalmo, on es conserva l'arxiu de l'artista, va nàixer i viure a la part de dalt de Sant Nicolau, el que es coneixia com Sant Nicolauet, ben a prop del

Círculo. “Quan passàvem pel carrer ens canviàvem de vorera per no passar per la porta del Círculo. L'ambient de després de la guerra era irrespirable. La repressió era molt bèstia. Sols el fet de no anar a missa estava molt mal vist”, conta Miró, que vivia “en un piset d'uns 40 o 45 metres quadrats. Eren cases de tres claus [*habitatges*] en les quals uns es llevaven i dormien en altres, perquè hi havia gent que treballava 16 hores. Mentre que les cases senyorials eren grans i tenien calefacció, nosaltres no en teníem. A l'hivern, que es feia molt llarg, passàvem molt de fred i ens eixien prunyons a les mans i les orelles”.

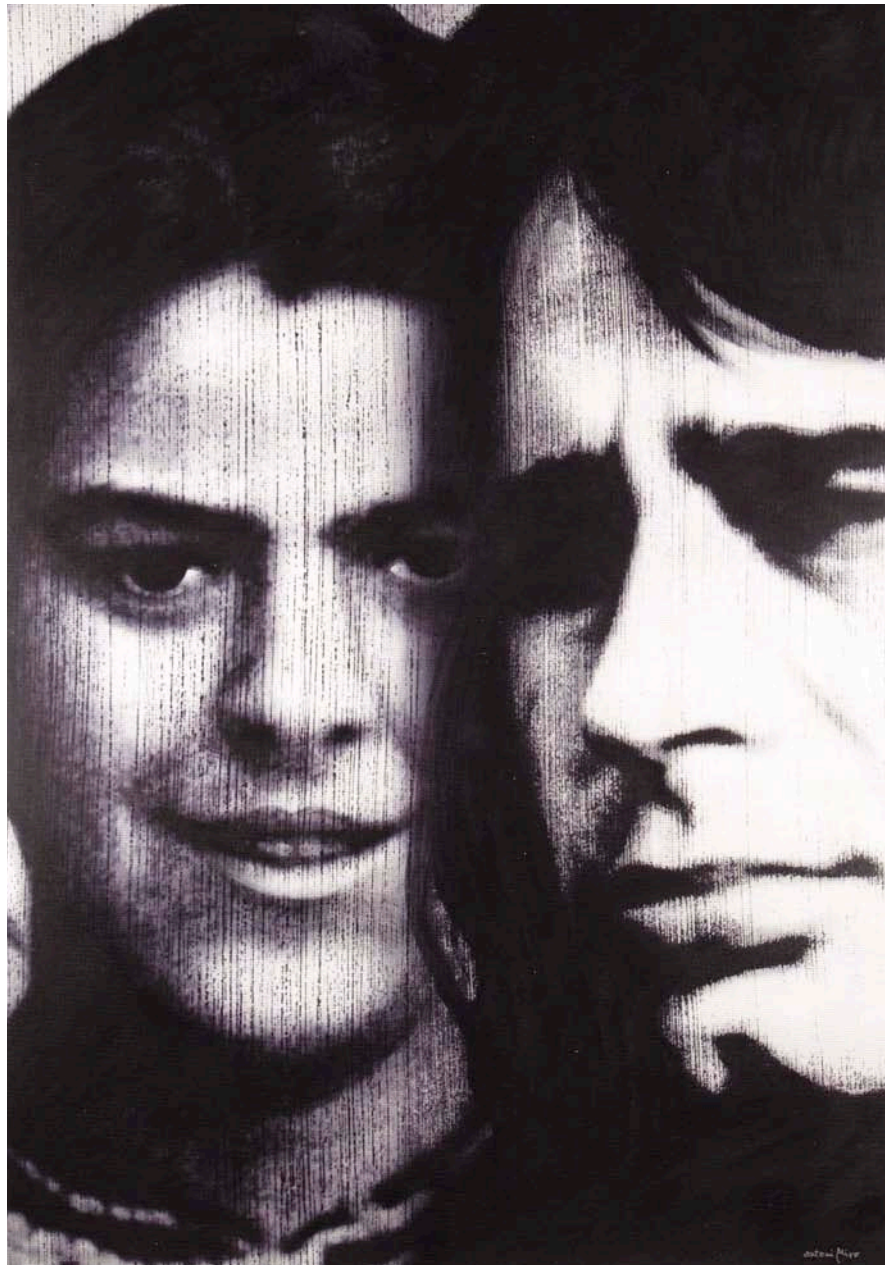
Aquesta violència econòmica, que ja es vivia abans de la guerra, explica

la virulència i combativitat de l'anarquisme quan esclatà el conflicte bèl·lic. Enfrontaments que deixaren ferides molt profundes. Torró explica, a tall d'anècdota, que el Consell Econòmic i Social d'Alcoi "no s'ha pogut posar en marxa fins aquesta legislatura perquè l'organisme de col·lectivitzacions era el Comitè Econòmic i Social".

El triomf de Franco retornà Alcoi a l'estat de coses anterior, sols que amb l'afegit, com deia Miró, d'una repressió tremebunda. Repressió política, que abastava les persones que s'havien significat i les que gosaven fer-ho posteriorment, com un xiquet que passà un bon tràngol per haver cridat enmig d'una manifestació de fervor franquista "menos Franco y más pan blanco". Però també hi ha hagué una repressió "amb un component econòmic molt gran. Aquesta era una societat molt urbana, sense cap vincle amb la terra, i qui treballava en una fàbrica passava més fam que Garró. Com el mercat dels anys 40 estava tan deprimit, les fàbriques sols treballaven segons entrava la feina. De vegades es treballava dos o tres dies a la setmana i els jornals entraven amb relació a això. I a veure qui protestava", relata Torró. "Hi havia gent que passava tanta fam, que anava agafada per les parets per no caure", recorda el diputat que contava la gent que havia viscut aquella època.

Consciència de classe i ideologia. L'any 1942, quan naix Ovidi Montllor, és conegut com "l'any de la fam". És cert que en la mesura que aquell xicot espavilat va créixer, la fam era menys estricta. Però el brou social i ideològic era ben marcat: en el bàndol perdedor, hi havia els obrers i els seus fills. Hi havia l'Ovidi, algú ben conscient d'on venia. "Jo sóc de família molt humil / tan humil que d'una cortina vella / una samarreta em feren. Vermella. / D'ençà, per aquesta samarreta, / no he pogut caminar ja per la dreta. / He hagut d'anar contracorrent / perquè jo no sé què passa / que tothom que et ve de cara porta el cap topant a terra", cantava en "La samarreta", una de les seues cançons emblemàtiques, tot un manifest personal sobre els orígens i que conté un indubtable punt d'orgull de classe.

Segons conta Xavier Montllor, germà de l'Ovidi [vegeu entrevista de les

Composició de Toni Miró en la qual uneix la imatge d'Ovidi amb una de jove de la Teresa de la cèlebre cançó del cantautor, trobada recentment. Abans de la seua follia i d'esdevenir el personatge que es dibuixa en "Homenatge a Teresa", era una dona d'una bellesa considerable.

pàgines 18 i 19], el seu pare, de filiació anarquista, no feia proselitisme polític entre els fills. Però la ideologia devia flotar en l'ambient. En l'Ovidi hi ha un esperit heretat de l'anarquisme, però a Alcoi, en la postguerra, hi ha un canvi de paràmetres en l'esquerra que explica les filies comunistes. La creació del Sindicato Vertical franquista es fa, en bona part, "amb quadres de la CNT reconver- tits a la Falange. El pes de l'oposició, de fet, passa després de la guerra al Partit Comunista", explica Torró. Quan el fu-

tur cantant enceta un dels seus incomp- tables oficis, el de teixidor, seguint els passos del pare, coneix Álvaro Seguí, "un referent del comunisme a Alcoi", segons explica Jordi Tormo, ex-regidor d'Esquerra Unida que el proper mes de març traurà a l'editorial Sembra Llibres una biografia de l'artista que es titularà *Ovidi Montllor, un obrer de la paraula*. Seguí, torturat i apallissat en diverses ocasions, és la primera persona a posar-lo en contacte amb el comunisme clandestí. Una militància que tindria

Monument en homenatge a Ovidi, obra d'Antoni Miró.

Petit viatge per l'Alcoi d'Ovidi

■ Ruta Ovidi.

Aquest itinerari està fet en bona part seguint una "Ruta Ovidi Montllor" editada per l'ajuntament d'Alcoi per tal de fer un recorregut pel centre històric. La seua ciutat natal és ben present al seu cançoner, com en aquests versos que pertanyen a "El meu poble Alcoi": "Allí fan ser riu / aigües brutes de fàbriques; / allí fan nàixer boira / del fum brut sense ales. / Eixemeneres trauen / en prova de treball / d'un poble que l'ofeguen / i que no mataran".

■ El barri del Viaducte.

Ovidi nasqué un quatre de febrer del 1942 al barri del Viaducte. És un barri als afores de la ciutat, on les petges ovidianes són més presents. Al final del viaducte que condueix al barri hi ha el monument d'Antoni Miró dedicat a la memòria, construïda sobre la base d'una de les seues fotografies icòniques. Un monument canviant: a través de la cara d'Ovidi es pot veure el paisatge, la llum del moment, els núvols

en trànsit. Una obra que ha despertat una poc habitual unanimitat. Molt a prop hi ha el passeig d'Ovidi Montllor i un col·legi major amb el seu nom.

■ Sant Joan de Ribera, 15.

En aquell barri, al carrer de Sant Joan de Ribera, al número 15, trobem la casa on va néixer l'Ovidi, en una de les costeres que anomena en la cançó "El meu poble Alcoi": "Té costeres i ponts, / música de telers; / té muntanyes que el volten / i li donen fonder". A la façana de la casa trobem una placa commemorativa que conté alguns dels versos més significatius de "La cançó del cansat" [vegeu reportatge] i una dedicatòria del seu poble: "La ciutat d'Alcoi en agraïment del seu treball en el camp de les arts, del seu compromís amb el poble i del seu exemple cívic inesborrable".

■ Escola Ribera.

A prop de la casa, seguint el viaducte, hi havia l'Escola Ribera, on l'Ovidi féu

les seues primeres classes i a la qual va dedicar una cançó memorable [vegeu reportatge].

■ **El barranc del Cinc.** Des del barri de l'Ovidi és molt visible el barranc del Cinc, un racó que l'artista s'estimava i que apareix en la cançó "Les meues vacances": "Porteu-me a Alcoi, / que és el meu poble / I allà on comença / el 'barranc del Cinc', / prop d'un 'romer', / al seu costat, / deixeu-me ja. / Així tindrè l'aroma bo. / I a prop també / del rierol". El seu germà Xavier s'encarregà de llançar una part de les cendres d'Ovidi en aquell racó tan característic.

■ La Glorieta

Aquest jardí de la ciutat forma part intrínseca dels records d'infantesa d'Ovidi. En un altre fragment d'"El meu poble Alcoi", en parla: "Allí hi ha una glorieta / que ensenyen als infants / i que els dona cabuda / quan s'han cansat d'anar".

■ Teresa.

El record a l'entranyable personatge d'"Homenatge a Teresa" s'ubica en la ruta al Refugi Cervantes, un dels refugis de la guerra que s'ha conservat. La qual cosa, atenant a la lletra, té molt de sentit: "Com un record d'infantesa / sempre recordaré / a la Teresa, / ballant el vals. / Potser fou l'últim fet / amb algú que estimés / abans que un bombardeig / la tornés boja. / Tots els xiquets la seguïem / i en un solar apartat ens instruïem / al seu voltant. / Mig descabellonada / ens mostrava les cuixes / i ens donava lliçons / d'anatomia".

■ Salesians.

Al col·legi dels salesians d'Alcoi Ovidi féu el seu primer gran amic, René, començà la seua afició al futbol i la fascinació pel teatre.

continuitat a Barcelona, anys després, amb al PSUC.

En els pares, a més de la consciència de classe, Ovidi troba un referent de senzillesa i sacrifici. Com recull Núria Cadenes en la biografia sobre l'artista, *L'Ovidi* (Tres i Quatre, 2002), malgrat la negror d'aquells anys, el cantant recorda amb tendresa la seua infantesa: "He tingut una infantesa realment bonica... Bonica en el sentit que, afortunadament, tinc uns pares que han estat molt units a nosaltres. Dins de les seues

possibilitats, sempre s'han preocupat perquè allò que no podien aconseguir econòmicament m'arribara creant-me il·lusions". Pares que, fins i tot, alguns dies no sopen perquè ho facen els fills. "En Ovidi hi ha la petja dels seus pares i, a través d'ells, la de la generació dels seus pares, la lluita per la dignitat que li van inculcar, l'orgull pel treball ben fet i ben parit. I això és Alcoi", raona Núria Cadenes.

Ensenyances de vida en un entorn hostil. La cançó "L'Escola de Ribera"

reflecteix de manera bastant concloent l'ambient dels anys 40 i 50, un hàbitat que recordava permanentment els perdedors que ho eren. "La classe era a les nou. / El mestre era a les deu. / El water era al fons. La merda era a l'entrada. (...) El Crist era de fusta. / Els cristians eren de cartó. / Els pupitres eren bruts. / Els que sèiem érem pobres. / La regla era per la mà. / La mà era per tancar-la". Aquella sensació de pertànyer al bàndol perdedor es reforçaria amb el seu pas pels salesians, un col·legi a Alcoi que

A dalt, Jordi Tormo, a l'arxiu dedicat a Ovidi; Núria Cadenes, amb la biografia que li va fer a les mans, i Lluís Torró, davant del monument dedicat al cantant. Baix, l'artista Antoni Miró, davant d'algunes de les moltes obres que ha dedicat a l'actor i cantant alcoià.

destacava per la seua duresa. Ovidi hi arriba per la decisió de la família de lligar curt la seua rebel·lia desfermada. La terra, com en altres coses, marca també aquell esperit rebel.

La vocació artística. Als salesians el seu inconformisme es manifesta anant a missa però sense combregar ni complir el tràmit previ de la confessió, anticlericalisme de fàbrica, per dir-ho així, que li proporciona alguna amonestació bastant respectuosa tenint en compte els usos i costums de l'època. Però en aquell entorn també desco-

breix la seua vocació teatral de la mà del seu primer gran amic, René. Per a Ovidi, els focus són una mena d'antídot contra la introspecció. Un temps després, entre ofici i ofici, d'una llista quilomètrica, de treballar com un ase, va fent els seus primers passos en la vocació com a actor, en aquella etapa primigènia en la companyia teatral La Cassola, aleshores denominada La Cazuela, un grup fundat el 1955 que serví com a dinamitzador de la vida cultural alcoiana. L'ambient cultural d'Alcoi, la seua tradició, també marca sense dubte aquesta vocació.

La tradició teatral alcoiana té les seues arrels en la burgesia il·lustrada que impulsa el Teatre Principal, al segle XIX, en un antiga església desamortitzada. “És admirable la programació teatral i musical d'aquella època. Alcoi era un punt d'arribada de les gires nacionals i fins i tot s'hi programava òpera, una cosa absolutament cridanera en una població que devia tindre aleshores uns 25.000 habitants”, assenyala Torró, que afegeix que tots els ordes religiosos tenien els seus teatres i la seua activitat teatral. “Per domesticar i adoctrinar la classe obrera”, adverteix l'historiador i polític. El solatge, però, hi era. Les inquietuds culturals de l'anarquisme també són un factor que cal considerar, perquè al costat d'aquella burgesia parcialment il·lustrada (“les relacions socials eren les relacions socials”, acota Torró), hi ha una considerable il·lustració obrera, “una preocupació a resistir-se a la aculturització”. Inquietuds amb expressions tan cridaneres com un naturalisme, un espiritisme i un vegetarianisme molt avançats per a la seua època. El poeta Joan Valls, i molts altres, en serien un exemple, d'aquella classe obrera il·lustrada.

Comptat i debatut, anota Miró, la vena cultural alcoiana abasta totes les disciplines: “Hi ha una gran herència del segle XIX. Alcoi produeix una quantitat ingent de poetes, músics, escriptors i pintors, quasi tots de classe obrera, o més o menys treballadors. Molts veni-

em des de baix: a ma casa no hi havia res, ni quadres ni llibres. A casa de l'Ovidi encara hi havia algun llibre". Quan l'artista arriba a Barcelona, a casa del seu oncle Rafael Mengual, sí que n'hi trobarà una ben servida biblioteca que serveix per alimentar la sensibilitat literària del jove. Ovidi, en tot cas, marxa a la capital catalana per acomplir el seu somni de ser actor. "Si vols ser papa, vés-te'n a Roma", li havia dit el seu compresiu i admirable pare.

Començant d'apuntador, el 1961, Ovidi Montllor pogué fer una carrera com a actor teatral en companyies com el Grup de Teatre Independent, La Pipironda, la companyia de Núria Espert i, fins i tot, el Centre Dramàtic Nacional. I com a actor de cinema rodà 43 pel·lícules, algunes de memorables, com *Furtivos* (1975) o *Amanece que no es poco* (1988). Unes altres, no tant. Algunes, directament rodatges alimentaris que produïen cintes oblidables. Però malgrat els seus indiscutibles dots com a actor, si l'alcoià té reservat un lloc de privilegi en la cultura catalana és com a cantant i rapsode, en un recorregut que té bastant de casual. Tot i que, com explica Jordi Tormo, "la primera vegada que Ovidi canta una cançó és en el teatre", Antoni Miró aclareix que la música no tenia una gran presència en els anys de la joventut compartida a Alcoi. "Ovidi anà a Barcelona pel teatre i es trobà amb la cançó", diu Tormo. El mateix interessat ho va explicar: "Un

cop vaig ser a Barcelona, va anar venint, a conseqüència del meu temperament de tastaolletes, tota la resta: les cançons, els muntatges de poesia... Jo el que volia era ser intèrpret. Intèrpret del que fos: teatre, cançó, cinema, poesia...".

Ovidi s'incorpora a la tasca musical "de manera autodidacta, perquè no sabia música", però sí que hi ha un món molt alcoià en la interpretació i el contingut de les cançons. "El seu cançoner és ple de referències a Alcoi. I fins i tot la dicció és valenciana cent per cent, no tracta de fer la cançó com la farien els catalans", assenyala Tormo. I, a més d'això, hi ha el vessant com a actor que Ovidi trasllada a la cançó i a l'escena, un tret intransferible. Una forma d'abordar la cançó única i rabiosament alcoiana. Com explica Núria Cadenes, "no es pot explicar Ovidi sense Alcoi. És una evidència que s'ha de remarcar. Té aquesta enyorança amarga de la terra, de la fàbrica, quan és a Barcelona. Això es reflecteix molt bé al disc *A Alcoi* (1974), un dels seus treballs més rodons. Alcoi és en la seua dicció, en els seus pensaments, en la seua manera de ser". El suport del músic Toti Soler contribuï a donar solidesa a la proposta d'Ovidi, però si hi ha res que destaca dels seus discos i cançons, a més del vessant interpretatiu, és "com d'important era per a ell la paraula", ressalta Tormo. "Fent poesia, fent cançons i reconeixent uns altres poetes, Ovidi vol portar a la base de la societat el fet poètic. Vol retornar

"No es pot explicar Ovidi sense Alcoi. La ciutat és en la seua dicció, en la manera de ser"

a la poesia el que li ha donat i posar a l'abast de la gent humil la importància de la paraula", teoritza el biògraf de l'artista.

La construcció d'una identitat.

Cal preguntar-se també si un altre tret distintiu d'Ovidi, el seu fort sentiment identitari, és també producte de l'especial idiosincràsia d'Alcoi o una construcció més personal, influència directa de la seua arribada a Catalunya. "El seu amor i el treball per la llengua també és Alcoi. La ciutat és totes dues coses: l'esquerra, perquè Ovidi era obrer, sempre deia que un dels seus oficis preferits havia estat el del pare, teixidor, i també l'estima pel seu país", conclou Núria Cadenes, que es remet a una altre dels temes mítics d'Ovidi, "La cançó del cansat": "Per senyera, senyors, quatre barres. / Per idioma, i senyores, el català. / Per condició, senyors, sense terres. / Per idea, i senyores, esquerrà. (...) I torne a repetir: sóc alcoià. / Tinc senyera on blau no hi ha. / Dic ben alt que parle català. / I ho faig a la manera de València".

Antoni Miró ressalta que l'esquerra a Alcoi sempre ha estat nacionalista, i això "d'alguna manera havia d'influir-nos a nosaltres". "A Alcoi hi hagué un brot valencianista, amb gent com Rafael Sellés, que organitzà 2.000 cursets de llengua per correu, una activitat de la secció de cultura valenciana del Centre Excursionista. A més, el poeta Joan Valls escriu en català des del primer dia. Hi ha uns altres escriptors que no són anti però que aprenen a escriure en castellà i escriuen en aquella llengua. Amb aquesta gent teníem algunes diferències, perquè nosaltres no havíem passat la por que havien passat ells. S'ha de tenir en consideració que venien d'una nit absolutament obscura", explica.

Miró destaca també que "des de ben jove, vaig començar a visitar Joan Fus-

“Calen més persones com l'Ovidi, el que deia encara és vigent”

Xavier Montllor (Alcoi, 1957) és el germà menut de l'Ovidi. Amb ell parlem del cantant i la seua família, d'uns pares que marcaren la manera de ser de l'artista.

Tot i que en algun moment provà les seues aptituds artístiques, mogut per un germà gran actor i cantant i per l'altre dels germans, Hèctor, músic, Xavier Montllor descobrí que el seu talent natural era per als números. Director financer d'un grup d'empreses, Montllor ens fa forat a la seua intensa agenda per parlar d'Alcoi i el seu cèle-

bre i estimat germà. Amb l'Ovidi comparteix la mirada senzilla i perspicaç i una veu profunda i radiofònica.

—La figura d'Ovidi no es pot entendre sense Alcoi i la seua família. És un producte alcoià.

—[Somriu.] És així com ho has dit, un producte. Estava molt arrelat al seu poble. Marxà a Barcelona a més de per veure món perquè la tasca que volia fer com a actor i cantant, ací, a finals dels anys 60, estava molt limitada. Hi havia companyies com La Cassola, que era un grup independent i progressista, però poc més. Lògicament, a Barcelona o a Madrid tenia més possibilitats de feina. I ell tenia molt clar que havia de ser Barcelona.

—Estava molt influït per la figura dels seus pares.

—Sí. En el cas de l'Ovidi més el meu pare, que tenia una ideologia anarquista. Era un anarquisme utòpic, que jo tenia clar que era irrealitzable, això ho vaig discutir amb mon pare moltes vegades. Però el més pròxim a l'anarquia sempre és millor que una altra opció.

Però en cap moment mon pare volia induir-nos a això.

—No feia proselitisme?

—No. Era la forma d'actuar, la manera de ser dels pares. D'ells agafàrem uns hàbits, unes creences, uns costums. I sobretot una visió de la vida, el que hauria de ser la vida i les persones. Eren persones molt senzilles que no tenien més pretensió que viure discretament i criar els fills. I, des del meu punt de vista, Ovidi era una persona també molt discreta.

—Les estretors i les diferències de classe també el marquen. A vostè això li arriba més diluït, supose.

—També ho vaig patir. Als anys 60, pertànyer a un bàndol que va perdre la guerra també va influir en la meua vida. Jo era un bon estudiant però a 14 anys em vaig haver de posar a treballar, contra l'opinió del director del col·legi. Eren els condicionants de no pertànyer a la classe influent o beneficiada pel règim. Això i mil coses més. Però no em penedisc en absolut d'haver començat a treballar tan jove. Després vaig estudiar per lliure, de nit, que és el que es feia abans. Els números se'm donaven bé.

—El vessant creatiu d'Ovidi no s'entén sense el substrat que hi havia a Alcoi.

—Alcoi no és el melic del món, però cal tenir en compte que té una història prou significativa. Fou una de les ciutats juntament amb Birmingham capdavanteres a Europa en la qüestió tèxtil. I també era una ciutat molt revolucionària, que es va carregar un

ter. Ell ens adoctrinava, ens deia coses que teníem al cap però no sabíem com dir-les”. Aquella llavor germina: en una exposició organitzada l'any 1965 pel Centre Excursionista, la retolació de totes les obres es fa en català. “Era arriscat. Només per això ja et podien censurar una exposició”, apunta l'artista.

El nacionalisme a Alcoi, de fet, adopta una forma també peculiar en el context del país. Com ressalta Lluís Torró, el Bloc no aconsegueix el seu primer regidor a Alcoi fins l'any 2003. “Sempre hi ha hagut una forta vinculació entre

l'esquerra tradicional i la reivindicació cultural i lingüística”, comenta, després de posar sobre la taula alguna qüestió demogràfica: “Fins pràcticament els anys 50 no comença a haver-hi a Alcoi immigració de fora del País Valencià. El valencià és la llengua vehicular fins i tot de la burgesia, tot i que en algun moment hi ha una voluntat de distingir-se parlant castellà”. Una altra peculiaritat: fins i tot quan la pressió immigratòria ha estat més forta, “l'idioma dominant sempre ha estat el valencià. I això marca”, alerta Torró, la qual cosa ha afavorit

la integració lingüística dels immigrants molt per sobre del que ha passat en uns altres indrets valencians. Una anècdota il·lustra això. Una columna formada per alcoians combaté durant la Guerra Civil a Còrdova, i establí vincles personals que es traduïren, al cap d'uns anys, en una forta immigració a Alcoi des d'aquella província. Als anys 70, un terç aproximat de la població d'Alcoi era castellanoparlant, cosa que no ha estat obstacle perquè “alguns fills d'aquells cordovesos siguen professors de la línia en valencià”. Un altre aspecte que

alcalde. Això és un brou de cultiu. Evidentment, si Ovidi haguera nascut a Màlaga, no hauria estat Ovidi. Potser hauria estat un actor de comèdia, no ho sé.

—**Els pares, quan s'adonen de les capacitats artístiques del seu germà?**

—No m'he fet mai aquella pregunta. Però és evident que quan se'n va a Barcelona això ja és evident.

—**És quan son pare li diu allò de “si vols ser papa, vés-te'n a Roma”.**

—Exacte. Havies de ser al lloc que tocava, que aleshores era Barcelona o Madrid. Però per una qüestió de llengua, de costums, etcètera, havia de ser Barcelona.

—**Com valora que es mantinga viu el seu record d'una manera tan intensa?**

—Sóc part interessada, però ho veig positiu perquè de gent com Ovidi no n'hi ha massa, amb el seu compromís, capaç de rebutjar ofertes de certa significació política, que fou marginat en els darrers anys per temes de treball, per la contundència amb què defensava la seua ideologia i per no casar-se amb ningú. Cal més gent així. O com Jordi Gil, un cantautor alcoià que, per circumstàncies, no ha arribat a tindre el recorregut d'Ovidi. L'altre dia vaig llegir un editorial d'un diari local que deia que no calia beatificar l'Ovidi. És evident que no cal fer-ho, no és cap beat. Però el que deia l'Ovidi continua estant vigent i hi ha molta gent amb inquietud de conèixer-lo.

convé no deixar passar per alt: “A Alcoi el blaverisme és molt residual i té unes característiques molt especials”, assenyalava Torrò.

La “petita Barcelona”. Una altra peculiaritat d'Alcoi, ben coneguda, és la vinculació de la ciutat amb Catalunya fruit de les relacions generades per la indústria del tèxtil. Uns lligams que feren que la capital de l'Alcoià fóra coneguda com “la petita Barcelona”. “Però no sols n'hi ha vincles a causa dels negocis”, apunta Torrò, “també

hi ha una demanda de treballadors per part de Catalunya perquè els teixidors alcoians són molt demandats en centres tèxtils com Terrassa o Sabadell”. La causa és l'especialització alcoiana en uns teixits de baixa qualitat, que es trenquen molt en els telers i que requereixen un treball ràpid i continu per lligar els fils trencats. A Catalunya, que treballa amb uns teixits de més qualitat, els teixidors no estan tan habituats a refer els fils. Els treballadors alcoians són molt demandats perquè aquest hàbit “els fa molt productius”.

Un altre exemple de la vinculació amb Catalunya seria també una proporció de seguidors del FC Barcelona també per sobre de la mitjana del País Valencià. Una anècdota: el primer poble de la contrada on es va veure TV3 fou a Banyeres. Una benedicció per a l'hoteleria local: cada vegada que es retransmetia un partit del Barça, una legió d'alcoians pelegrinaven a aquella població i omplien de gom a gom els bars. Torrò, en tot cas, apunta que el barcelonisme alcoià també està produït per un fet molt concret: entre els anys 1945 i 1951, el club local, el mític Alcoyano, juga quatre angoixoses temporades en Primera Divisió on va perdre i recuperar la permanència. En una d'aquelles, els alcoians necessitaven un favor esportiu del València CF per no perdre la categoria que, finalment, no es va produir. Segons Torrò, aquella decepció va produir una migració de seguidors valencianistes al club de la capital catalana. A hores d'ara, potser la meitat dels aficionats al futbol alcoians continua tenint el cor culer.

En tot cas, com conta Núria Cadenes en *L'Ovidi*, el barcelonisme impenitent del cantant arrela durant la seua estada als salesians, coincidint amb l'època gloriosa del Barça de les cinc copes. Ell i els seus companys “n'eren fidels i fervorosos seguidors”, com la resta dels seus companys de pupitre.

Pencaire, social i fester. S'ha suggerit adés, però un tret del seu tarannà, heretat dels pares i que forma part de la idiosincràsia local és que Ovidi era un pencaire, un home amb una capacitat de treball brutal. Per necessitat, moltes vegades: en els moments en què els concerts afluïaven, o quan les

autoritats decretaren que la cançó ja no era necessària en democràcia, rodava pel·lícules i feia teatre sense descans. Quan començava en el teatre, ho feia compatible amb els seus diversos oficis i assajava de nits. La nit, de fet, era la seua aliada, un costum, el de treballar quan els altres no treballen, que Miró comparteix i atribueix al “tercio”, els tres torns de treball de les ciutats industrials. Era, a més d'això, una persona tenaç, que comença a escriure en català de forma autodidacta “fins a arribar a dominar la llengua i escriure les cançons que va escriure”, diu Cadenes.

També és alcoià el seu sentit de l'humor sorneguer. O el seu amor per la festa en general i pels moros i cristians en particular, en els quals participava formant part d'una filada. Curiosament, l'anarquisme primigeni rebutjava la festa, però aquesta és també un símptoma de vitalitat, en una ciutat que destaca per un gran teixit associatiu.

Però més enllà del pallaso, de l'exhibicionista, Ovidi era una persona “extremament educada, amable i senzilla. Amb ell no podies anar enlloc perquè el paraven constantment i ell, que era molt atent, feia cas a tothom”, recorda Miró.

La figura d'Ovidi, fins i tot, és contemplada “amb respecte” per la dreta local. “Alguns imbècils, no”, acota Antoni Miró, que recorda que sent consellera de Cultura, l'alcoiana Trini Miró es negà a reconèixer el cantant coincidint amb el desè aniversari de la seua mort. Ara, el PP, ha llançat per terra una segona oportunitat: dijous a les Corts tombà una proposta d'Esquerra Unida per atorgar-li a títol pòstum la distinció al mèrit cultural de la Generalitat i declarar 2015 any Ovidi Montllor. Un dels arguments fou brandar a la tribuna alguns dels versos de “La cançó del cansat” per tornar a traure a passejar el fantasma infecte de l'anticatalanisme ranci. L'espectacle lamentable, amb tot, no canviarà l'estima i l'admiració que el personatge desperta i que s'ha traduït en nombrosos actes, reconeixements i recordatoris populars.

Com escrivia Núria Cadenes en la introducció de la biografia sobre l'artista, “L'Ovidi no cap en aquest llibre”. Menys encara en un reportatge. Alcoi, val a dir, tampoc.

Xavier Aliaga